

Golovina K. G. The basic ways of development Russian and American relations after September 11, 2011: security in the era of new threats

The evolution of Russia's and NATO's interrelations after the events on September 11, 2011 is considered in this article. In this article was analyzed the statement of Russia and Alliance cooperation in the sphere of struggle against international terrorism. The aspects of real partnership have been disclosed. The dispute items that occur in the way of searching compromise decisions are elaborated by the author. The notion and main features of the new security essence in the modern world is revealed by the author.

Keywords: NATO, Russia, terrorism, international security, cooperation.

УДК 008:316.42

О. Ф. Самойлов

ДИФУЗИЯ КУЛЬТУРИ У ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядаються особливості сучасних глобалізаційних процесів та аналізується вплив глобалізації на розвиток сучасної культури. Досліджується вплив глобалізації культури на міжнародні відносини.

Ключові слова: дифузія, глобалізація, неоглобалізм, експансія, культура, цивілізація, «золотий мільярд», міжнародні відносини.

Актуальність статті полягає у необхідності вивчення сучасних процесів глобалізації та їх впливу на культуру.

В основу статті покладено наступні теоретичні положення:

- для глобалізації культури характерним є зближення ділової та споживацької культури між різними країнами та збільшення міжнародного спілкування;
- з одного боку, це призводить до популяризації окремих видів культури по всьому світу;
- з іншого боку, популярні культурні явища можуть витіснити національні чи перетворювати їх в інтернаціональні. Багато хто розцінює це як втрату національних культурних цінностей та борються за відродження національної культури;
- величезну роль у сучасній культурній глобалізації відіграє поширення інтернету;
- із року в рік все більшого поширення набуває міжнародний туризм;
- глобалізація все частіше ототожнюється із американізацією, що пов'язано зі зростанням впливу США на світові події у другій половині ХХ століття.

Метою статті є дослідження процесу культури в епоху глобалізації та її вплив на зовнішню і внутрішню політику основних учасників міжнародних відносин.

Важливим концептуальним підґрунтям статті слугували теоретичні розробки, представлені у працях західних істориків, політологів, культурологів, соціологів, політиків та економістів Р. Робертсона [1], М. Болховітінова [4], Ж. Келле [10], Мануеля Кастельса [9], Семюеля Хантінгтона [17], Освальда Шпенглера [19] Хосе Ортеги-і-Гассета [18] та інших.

Починаючи від останніх десятиліть ХХ століття, народи планети та їхні культури зазнають впливу потужного світового процесу, який дістав назву глобалізації (термін цей уперше вжив 1985 року американський соціолог Р. Робертсон) [1]. Масштаби й багатоаспектність цього процесу засвідчують, що людство вступило в нову добу свого розвитку, який матиме характер планетарних змін. Глобалізація опиняється в центрі уваги не лише політиків та економістів, а й філософів, соціологів, культурологів, письменників, журналістів, репрезентантів різних громадських рухів. Наслідки й перспективи її дістають неоднозначну інтерпретацію, що відповідає докорінній суперечливості самого цього епохального явища.

Глобалізація в контексті сучасної цивілізаційної еволюції є порівняно новою і найвищою стадією розвитку давно і добре відомого процесу інтернаціоналізації (транснаціоналізації) численних аспектів суспільного життя. Перефразовуючи вислів відомого російського історика М. Болховітінова [2, с. 313] про те, що міжнародні відносини з точки зору возз'єднання Східної та Західної півкулі розпочалися з епохи відкриття Нового світу і політики тодішніх великих держав, ми можемо стверджувати про доленосне значення рубежу XV–XVI ст. у започаткуванні глобалізаційних процесів. Пройшовши у своєму розвитку низку етапів, пов'язаних із створенням міжнародної системи капіталу, колоніалізму, науково-технічних зв'язків, новітніх комунікаційних технологій і т. д., глобалізація нині відображає об'єктивний процес активізації взаємопроникнення та взаємозалежності сучасних соціально-економічних і суспільно-політичних процесів у світовому масштабі. Вони не лише долають національні бар'єри, а й поєднують на перший погляд несхожі та різновекторні явища.

Сучасне поняття «культури» як цивілізації сформувалося у Західній Європі у XVIII – на початку XIX століть. В подальшому, це поняття, з одного боку, стало включати в себе відмінності між різними групами людей у світі, а з іншого – відмінності між метрополіями та їх колоніями по всьому світу. Німецький філософ Освальд Шпенглер розглядав культуру як сукупність різних народів, які проходять свій власний еволюційний цикл, що триває декілька сотень років і, відмираючи, перероджуються у свою протилежність – цивілізацію. Цивілізація протиставляється культурі як етап розвитку, що її змінює, де творчий потенціал окремої особистості не приймається до уваги, а домінуючим є техніцизм [6, с. 466].

Як стверджує Ж. Келле, сучасна глобалізація загострює та виявляє специфічні грані у далеко не новій проблемі співвідношення європейської та американської культур, та культур решти світу, головним чином світу, що розвивається [3, с. 13]. Проте, за його словами, разом із необхідними для цих країн технологіями, туди також потрапила західна, переважно американська культура, що вступила у пряму суперечність із місцевою традиційною духовною культурою [3, с. 13].

Реакція на цю експансію масової культури була різноманітною – від свободи її розповсюдження до різкого супротиву. Із появою супутникового телебачення та Інтернету можливості проникнення західної культури у всі країни збільшилися настільки, що це поставило під сумнів саме існування не особливо сильних культур, які можуть не втриматися перед експансією чужорідної культури. В даному контексті слід зауважити, що потужний натиск непершосортної американської і в цілому західної культури відчуває на собі й Україна.

Аналізуючи масову культуру і ситуацію, що склалася у сучасному глобалізованому світі, ми прийшли до висновку, що масова культура є тим ґрунтом, на якій сформувалася транснаціональна культура. З усіх рівнів культури за своєю сутністю транскультура найближче до масової культури. Транснаціональна культура ґрунтується і включає в себе певні пласти масової культури національних культур; це культура, що інтегрує ту культурну продукцію, яка утворюється на верхніх рівнях локальних культур, найбільш мобільна, певною мірою стандартизована. Вихід до транснаціональної культури здійснюється через уніфікацію, узагальнення людських цінностей та інтересів. З іншого боку – транснаціоналізація культурного простору веде до проникнення в простір окремих національних культур нового ціннісно-смыслового змісту, певної моделі глобалізації. Нині вплив транснаціональної культури відчувають на собі мільйони людей планети, тому що в результаті динамічного поширення транскультури сучасними комунікативними засобами формується якийсь інтернаціональний стиль, інтернаціональні норми поведінки, норми судження, смаку і т.д., що перетинають кордони і позитивно сприймаються представниками різних культур [8]. У результаті транскультурація стає новою епістемою глобального світобачення.

Більш того, без перебільшення можна стверджувати, що на основі транснаціональної культури формується нова культурна ідентичність, яка відбиває тенденції глобалізованого світу. По мірі того, як індивіди перетинають кордони різних національних культур, як реально, так і віртуально, відбувається інтегрування культур. У певному сенсі можна сказати, що транскультура характеризується виходом за певні територіальні та ментальні кордони. У ситуації виходу культури за межі певного національно-культурного простору виникають проблеми, пов'язані з освоєнням нових образів, норм і правил поведінки, цінностей. Тому основні протиріччя процесу транснаціоналізації культури, на нашу думку, концентруються навколо проблеми культурного запозичення. Виникає питання: як запозичені таким чином елементи культури сприймаються представниками інших культур? Коли культури близькі, це питання особливо гостро не стоїть. Але практика показує, що бувають випадки, коли традиційні основи взаємодіючих культур несумісні. Що відбувається в таких випадках? На наш погляд, необхідно виділити наступні моменти: по-перше, у кожному сучасному суспільстві завжди є певна соціальна група, «відкрита» для сприйняття навіть цілком нових для неї елементів інкультури, що виступають у такому випадку для сприймання культури як інновації; по-друге, історія показує, що на певному етапі розвитку у результаті культурних запозичень конкретна національна культура набуває певних переваг, і ці запозичення відповідають внутрішнім потребам розвитку даної культури. «Чужорідні» інноваційні елементи органічно вписуються у систему сприймання культури, і у результаті досягається ефект «резонантності» культури [9, с. 180]. Транснаціоналізація культури, хоч і розширює простір взаємодії культур, потенційно містить в собі ризик втрати культурної самобутності, оскільки інтенсифікація комунікативних потоків надмірно посилює вплив сторонніх культур. Поширення транскультури є одним з соціокультурних ризиків суспільства. Отже, сучасна соціальна реальність все більше набуває властивості полікультурного простору. На перетині різноманітних теоретичних та практичних дискурсів, пов'язаних з розумінням сучасного плюралістичного світу складається так звана плюралістична парадигма. Бачення суспільства в фокусі цієї парадигми дозволяє виділити одне з його нових вимірів – транскультурацію як тенденцію сучасного глобалізованого світу.

Серед позитивних наслідків глобалізації слід, насамперед, зазначити розширення світового інформаційного простору, посилення процесів мовної і культурної взаємодії, забезпечення звичайній людині доступу до інформації та світових інтелектуальних надбань. Водночас глобалізація сприяє утворенню потужних цивілізаційних систем, які поступово відтісняють на задній план слабші системи, нав'язуючи їм власні цінності і закони розвитку. Важливою передумовою транскордонної комунікації є вибір мови, якою вона здійснюється. На роль засобів цієї комунікації, як правило, претендують кілька так званих світових мов, передусім англійська. За різними оцінками, нею тепер користуються від 400 до 800 млн людей: ті, для кого англійська є першою (рідною) мовою, і ті, хто постійно вживає англійську у сферах інформації, освіти та міжнародного спілкування [10]. Вибір англійської на роль першої мови міжнародного спілкування зумовлений як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Дослідники відзначають її раціональну будову, багатство словникового складу, який дає змогу створювати розгалужені терміносистеми. Разом з тим англійська асоціюється з англосмовним світом (де панують свобода і демократія), на чолі якого стоїть найпотужніша держава сучасності – США. Все це забезпечує англійській мові високий престиж в очах мовців, спонукаючи їх до її вивчення. Функцію засобів міжнародного спілкування виконують також французька, іспанська, арабська, португальська, російська мови, які обслуговують кілька національних спільнот, набувши поширення на окремих континентах. За умов глобалізації посилюється природний тиск мов міжнародного спілкування на менш уживані мови. Це виявляється, зокрема, в тому, що все більша кількість їх носіїв прагне оволодіти «світовими мовами», насамперед англійською, і досягти високого рівня

дво- і багатомовності. Тому, на нашу думку, в даному аспекті апокаліптичного характеру набуває вимирання мов малочисельних народів, на черзі – мови їхніх чисельніших сусідів, а там – і зведення мовної картини людства до однієї-двох розмитих барв, що було б катастрофічним духовним зубожінням. З усвідомлення цього зародилася Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [11], але поки що вона не стала регламентом поведінки для мовних гегемонів, а в Україні, як ми бачимо, політичні демагоги прямо спотворили її зміст. Суспільно-політична сфера характеризується концентрацією владної енергії та концептуальних рішень у світових центрах і, відповідно, обмеженням можливостей світової периферії, дедалі більшим відчуженням людини від життя суспільства, пригніченням локальних ініціатив і традиційних форм суспільного життя, аж до силового, збройного нав'язування євроатлантичної моделі демократії як нібито універсальної для всіх народів.

Оцінюючи європейську культурну історію, зазвичай звертають увагу на збільшення військової оснащення, становлення цивілізації, соціальних механізмів детермінації, науку, концентрацію ідей, тобто на об'єктивовані результати творчої діяльності. Але, щоб побачити в суспільстві прогрес, варто оцінити результати за їхнім внеском у ментальність епохи; проникнути за результати процесу творчості; зрозуміти історію як людський досвід (як історичне резюме життєдіяльності людей), наступність якого забезпечена трансцензусом цілепокладання за майбутнім, ментальність епохи, а спілкування – у вигляді організатора людської життєдіяльності. Отже, існування людини в суспільстві завжди було пов'язане з дотриманням норм і виконанням певних правил. Тому з погляду сучасної науки, зокрема історії, культурології, філософії, глобальні проблеми сучасності – це не політичні та економічні проблеми, а проблеми буття, які особистість повинна вирішувати сама, керуючись морально-духовними цінностями. У процесі свого життя людина засвоює ті чи інші соціальні імперативи, формується і стає особистістю. Осмислюючи своє призначення, виробляючи життєву концепцію, моральні орієнтири в життєздійсненні, життєтворчості, людина бере на себе відповідальність за них.

Нині, коли міжнародна взаємодія переважає над самоізолюваністю, потрібно і необхідно усвідомлювати себе представниками єдиного людства. Такий підхід дає можливість розглядати культуру як процес і результат ментальної конвергенції культур, яка забезпечує відкритість народів для одночасного взаємозбагачення і вільного самостійного розвитку. Актуальними стають різновекторні трактування поняття глобальної культури, яка, поряд з необхідністю і незворотністю глобалізації, насамперед економічного життя, здобуває дедалі більше адептів. Дійсно, завдяки нестримним потокам інформації, які неможливо втримати в межах однієї країни, спільноти, глобальна культура стає реальністю, з якою не можна не рахуватися.

Не дарма нині у світі настільки актуальними є питання мультикультуралізму [12], про що свідчать різні назви одного (на перший погляд) феномена: мультикультуралізм, мультикультурність, полікультурність, інтеркультурність, багатокультурність, культурне розмаїття. Постає проблема самоідентифікації вільної особистості. Вільна людина вільна у виборі практично будь-яких культурних традицій.

Тож нині ніхто не заперечує проти права кожної суспільної групи населення самовиражатися як у себе вдома, так і на міжнародному рівні, адже самоізоляція в епоху розвинутого міжнародного туризму, цінності й рухливості інформації, культурного обміну, загрожують таким самим забуттям, як і надмірна скромність, яку сьогодні можна трактувати як комплекс меншовартості, за якого немає світові що показати, чим похвалитися і чому порадіти.

Розуміння культури як засобу самореалізації та самотворення особистості дає можливість диференційовано підійти до розуміння історичних форм культури [12].

За умов існування суспільних антагонізмів, єдність особистості та культури – умовна. Історія, яка мала б бути історією людей, перетворюється на самостійну надлюдську субстанцію, засоби стають цілями, а цілі постають у ролі простих засобів; людина втрачає людське єство, а мірою її багатства стає обсяг її приватної власності. Замість того, щоб одержувати насолоду від спілкування з результатами культури, створеними власними руками та розумом, людина вимушена витримувати її тиск.

Сьогоднішня культурна множинність зросла у зв'язку з послабленням таких абсолютних (і об'єднуючих) переконань, як віра в технічний прогрес, у провідництво держави чи в релігію. Як стверджує В. Кувалдін, для індивідуума це розмаїття, в поєднанні з проблемою вибору, призводить до дедалі зростаючої рефлексивності та відчуження [13, с. 20]. Роз'єднання сучасної культури на два потоки (глобалізація і регіоналізація) дає про себе знати на всіх рівнях і породжує, на нашу думку, два парадокси, які потребують активного вирішення.

Перший – парадокс збереження культурної спадщини: зберегти – значить законсервувати й захищати, але водночас це означає використовувати й розвивати.

Другий – парадокс співіснування культур: об'єктивна культура несумісна з "чужим", якщо тільки в неї є власне змістовне ядро, але, водночас вона повинна допускати "інше" і співіснувати з ним у діалозі.

Характерною рисою XXI ст. є тенденція до культурної універсалізації, спрямованої не на поглинання одними культурами інших, а на пошуки можливостей співіснування різних культурних елементів у єдиному загальнолюдському просторі.

У XX ст., яке стало періодом двох світових і безлічі локальних воєн, повага до прав і свобод людини, толерантність за своєю інституціоналізацією дедалі більше утверджуються як альтернатива протистоянню, збройним конфліктам, інституту війни. З французької мови термін толерантність увійшов у термінологію світової культури, за яким розуміється як повага до іншого, способу думок, поведінки, політичних або релігійних поглядів іншого.

В умовах глобалізації світу використання засобів масової комунікації перетворює культуру на галузь економіки, роблячи з неї масову культуру. Завдяки системі масових комунікацій вона охоплює переважно більшість членів суспільства; через єдиний механізм моди орієнтує та підпорядковує усі сторони людського буття [12].

Сьогодні серійна масова продукція має ряд ознак: примітивність характеристики відносин між людьми, зведення соціальних та класових конфліктів до сюжетно захопливих зіткнень «хороших» і «поганих» людей, мета яких – досягнення особистого щастя будь-якою ціною; майже не знаюча виключень обов'язковість «щасливого кінця»; розважальність, сентиментальність коміксів, популярних книжково-журнальних публікацій, зорієнтованість на підсвідомість, інстинкти – жага володіння, почуття власності, національні та расові забобони, культ успіху, культ сильної особистості і, разом з тим, культ посередності, умовність, примітивна символіка тощо.

«Масова культура» утверджує ідентичність матеріальних та духовних цінностей, які в рівній мірі виступають як продукти масового споживання.

Визнання науки, зменшення впливу церкви, перехід від аграрного суспільства до індустріального, призвели до зміни свідомості людей. Біблейські істини були поставлені під сумнів, жінки відчули себе рівними з чоловіками. Наприкінці XIX – початку XX століття, переважно у Великобританії та США, отримав розповсюдження рух суфражисток, метою якого було надання жінкам виборчого права на рівні з чоловіками [14]. Логічним продовженням цього руху став фемінізм.

Ще однією яскраво вираженою тенденцією зміни особистості в умовах глобалізації є певне культурно-ментальне “усереднення” національних, мовних, релігійних, ґендерних та інших індивідуальних особливостей, формування такого собі “космополітичного індивіда”, “громадянина світу”. При чому доміантною сферою прояву такого індивіда, як ми вважаємо, буде інформаційне середовище.

На нашу думку, в суспільстві за умов прогресуючої глобалізації обов'язково будуть нарощуватися стратиграфічні тенденції. Вони виявляться у полярній елітизації тих шарів суспільства, які успішно адаптуються до вимог і викликів глобалізації, й маргіналізації інших, адаптивно менш спроможних. При цьому елітизація й маргіналізація буде охоплювати різні сфери діяльності – інтелектуальну, матеріальну, політичну та інші.

Ще в 60-і й 70-і роки минулого століття в США та Західній Європі дістала розповсюдження теорія т.зв. суперінтернаціоналізму [15]. Її автори Х'юїс і Страус стверджували, що в добу науково-технічної революції, коли швидкість стерла відстані, національні культури перешкоджають світовому розвитку, виробленню єдиних естетичних та інтелектуальних критеріїв, створенню сигналів, які були б доступні людям усіх націй та замінили б національні мови.

У більш безпосередньому стосунку до процесів глобалізації знаходиться виникнення гучного руху «Нью Ейдж», який проголосив радикальну перебудову культури, пропонуючи поєднання авангардизму західної науки, східного езотеризму, психофізичного тренінгу, неопоганства та інших феноменів з архіву культур світу та їхніх проривних новацій [16].

Оскільки фундаментом глобалізації є інформаційні технології і внутрішньо вона пов'язана з процесами становлення інформаційного суспільства, то, очевидно, що на перший план тут – за твердженням М. Кастельса – виступає культура і людина як її носій [4, с. 400]. Постіндустріальне інформаційне суспільство визначають як «суспільство знань», яке відкриває широкі перспективи для розвитку та реалізації творчого потенціалу людської особистості [4, с. 401]. Але сама ця характеристика означає, що акцент робиться саме на інтелектуальній складовій культури. З іншого боку, є надзвичайно небезпечним та недопустимим залишати інтелектуальну культуру без культури духовної. Моральні ідеали, норми, почуття, гуманістичні цінності, ідеї справедливості, свободи та прав людини залучають моральну культуру у сферу цілей та інтересів людини. Тому, на думку М. Кастельса, одна з найважливіших умов існування та подальшого розвитку людства – гуманістична спрямованість процесів глобалізації – передбачає досягнення гармонії у взаємовідносинах інтелектуальної та духовної культур [4, с. 405].

Однією із яскравих рис сучасного світу є його етнічне та національне різноманіття. На початку XXI століття у світі налічувалося більше 200 незалежних держав, п'ять тисяч етнічних груп та більше 600 спільнот, представники яких розмовляють однією мовою [17]. Однак, останніми роками під впливом процесів глобалізації структура світового співтовариства досить швидко деформується. Так, наприклад, згідно з деякими прогнозами, до кінця XXI століття більше половини з існуючих нині етнічних мов можуть зникнути назавжди [18]. А це означає, що назавжди можуть бути втрачені багаті цінності культури, а також ті знання, що представлені на цих мовах і будуть просто недоступними майбутнім поколінням.

Отже, уніфікація культури стає все глобальнішою проблемою, яка приховує в собі серйозні загрози. Світ, у якому нам доведеться жити, стає вже не таким яскравим і все меншою мірою пофарбований місцевим колоритом. Багато звичаїв, церемоній, ритуалів, форм поведінки, які у минулому надавали людству його фольклорного та етнографічного різноманіття, поступово зникають по мірі того, як основна частина суспільства засвоює нові стандартні форми життя.

Джерела та література

1. Robertson R. Globalization: social theory and global culture / R. Robertson. – London : Sage, 1992. – 211 p.
2. Болховитинов Н. США: проблемы истории и современная историография / Н. Болховитинов. – М. : Наука, 1980. – 405 с.
3. Келле В.Ж. Процессы глобализации и динамика культуры [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: http://www.zpu-journal.ru/zpu/2005_1/Kelle/9.pdf
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс [пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана] / . – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.
6. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – М. : ЭКСМО, 2009. – 800 с.
7. Хосе Ортега-и-Гассет. Восстание масс / Хосе Ортега-и-Гассет; [пер. В. Кузнецов]. – М. : АСТ, 2008. – 352 с.
8. Культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lingvo.ua/uk/Search/uk/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0?searchMode=Interpretations>
9. Джон Гобсон. Империализм / Д. Гобсон; [пер. с англ. В. Беленко]. – М. : Либроком, 2010. – 288 с.
10. Английский язык в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.english.dp.ua/english_language.html.
11. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_014
12. Культура [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://%00%9A%1%83%00%BB%01%8C%01%82%01%83%01%80%D0%B0?searchMode=Interpretations>
13. Кувалдин В. Протеворечивый феномен (взгляд на глобализацию) / В. Кувалдин // Современная Европа. – №4. – 2002. – С. 17–20.
14. Суфражизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1047978>
15. Что такое суперинтернационализм? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dpni.org/archive/index.php/t-471.html>.
16. Нью Эйдж. Энциклопедия современной эзотерики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ariom.ru/wiki/N%27juJejjdzh>
17. Программа ООН по населённым пунктам «ООН-хабитат» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/ga/habitat/>
18. Довідь про світовий розвиток 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : <http://www.un.org/ru/development/surveys/docs/worlddev2011.pdf>

Самойлов А. Ф. Диффузия культуры в эпоху глобализации

В статье рассматриваются особенности современных глобализационных процессов и анализируется влияние глобализации на развитие современной культуры. Исследуется влияние глобализации культуры на международные отношения.

Ключевые слова: диффузия, глобализация, неоглобализм, экспансия, культура, цивилизация, «золотой миллиард», международные отношения.

Samoylov O. F. Diffusion of culture in time of globalization

This article deals with the peculiarities of contemporary globalization processes and influence of globalization on the development of modern culture. The influence of globalization of culture on international relations is also studied.

Keywords: diffusion, globalization, neo-globalism, expansion, culture, civilization, “golden billion”, international relations.